

ADORJÁNI ZSOLT

AMBRÓZIA ÉS KIRÁLYI MÉLTÓSÁG
MEGJEGYZÉSEK KALLIMACHOS APOLLÓN-HIMNUSZÁHOZ
(H. 2, 38–41)*

Kallimachos második himnuszában Apollón aretalogiája részeként a következő passzust olvassuk az isten megjelenésével és mint orvosistennek kijáró gyógyítóképeségével kapcsolatban:

αἰ δὲ κόμαι θυόεντα πέδῳ λείβουσιν ἔλαια·
οὐ λίπος Ἀπόλλωνος ἀποστάζουσιν ἔθειραι,
ἀλλ' αὐτὴν πανάκειαν· ἐν ἅστει δ' ὄ κεν ἐκείναι
πρῶκες ἔραζε πέσωσιν, ἀκήρια πάντ' ἐγένοντο. (h. 2, 38–41)

Hajfürtjei illatozó olajat csorgatnak a földre: de nem egyszerű olaj csöpög Apollón hajáról, hanem maga a panakeia. Amely városban azok a cseppek földet érnek, minden védve lesz bármely ártalomtól.

Apollón aretéi között tehát az oltalmazó erejű *panakeia/panacea* is szerepel, mely misztikus folyadékként csordul az isten hajáról, és védelmet nyújt bármi rossz ellen. Ám a *πανάκεια* mibenlétét és szerepét mind ez ideig nem sikerült megnyugtatóan tisztázni. Az alábbiakban erre teszünk kísérletet abban a reményben, hogy ezzel új jelentésrétegek tárulnak fel a szövegrészletben. Williams nagybetűvel írja a szót (Πανάκειαν), és ezáltal isteni rangra emeli a gyógyító kenetet.¹ Ám fölöttébb furcsa elképzelés, hogy egy személy vagy megszemélyesítés származzék Apollón hajából. McKay mellett érvel, hogy Apollón alakja mögött valójában a Napot kell látnunk, mely az antik felfogás szerint a tengerből nyeri táplálékát, és a vizet pára és harmatcseppek formájában veszi magához: íme tehát a Nap-Apollón és a folyékony, harmatként (πρῶκες) pergő szubsztancia kapcsolata.² Mondanunk sem kell, mennyire erőltetett és funkciótlannak ható ez a magyarázat. Érdekes módon senki sem próbálta meg a *πανάκεια* megjelenését homérosi allúzióként magyarázni, jóllehet Kallimachos költői technikája ismeretében ez a legkézenfekvőbb.

A himnuszban a *πανάκεια* rendeltetése távol tartani bármilyen ártalmat. Az *ἀκήρια* ugyanis etimologikusan a rontó *Κῆρ*-ek hatásától való mentességet jelenti. Homérosnál

* A tanulmányon való munka során az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja nyújtotta támogatását élveztem. Köszönettel tartozom egykori tanáromnak, Dr. Mayer Gyulának (Budapest) a Ianus Pannoniusszal kapcsolatos tanácsokért.

¹ F. Williams: Callimachus: Hymn to Apollo. A Commentary. Oxford 1978. 44 ad loc.

² K. J. McKay: Solar Motifs or, Something New under the Sun. Antichthon 10 (1976) 39–43.

az ambrózia rendelkezik ugyanezzel a funkcióval.³ Ezért azt az egyszerű hipotézist állítom fel, hogy amikor Kallimachos a *πανάκεια*-ról beszél, valójában a homérosi ambróziát érti rajta. A szóválasztás oka kettős: egyrészt Kallimachos szíves örömet használ ritka-váratlan kifejezéseket a megszokott helyett, és a *πανάκεια* megfelel ennek a követelménynek.⁴ Ezen túl a szó etimológiája („mindent gyógyító”) is kapóra jöhetett a költőnek, mert így lehetősége nyílt a további szójátéokra, amely a *πανάκεια*ν és az *ἀκήρια πάντ*⁵ kifejezéseket kapcsolja össze.⁵

Fő homérosi előképnek az a hely tekinthető, ahol Aphrodité védelmezi Hektór holttestét ambróziás kenettel (Hom. Ψ 185–87: *ἀλλὰ κύνας μὲν ἀλαλακε Διὸς θυγάτηρ Ἐφροδίτη / ἤματα καὶ νύκτας, ῥοδῶεντι δὲ χρίεν ἔλαιον / ἄμβροσιον*, ἵνα μή μιν ἀποδρῦφοι ἔλκυστάζων). Akárcsak a hellenisztikus költőnél, itt is olaj és ambrózia keverékéről van szó.⁶ Kallimachos ugyanakkor a két alapanyag kapcsolatát meglehetősen körmönfont módon fejezi ki: „Apollón hajáról olaj (ἔλαια) csöpög, ám ez nem (keveretlen) olaj (λίπος),⁷ hanem (olaj és) panacea (= ambrózia).”⁸ Annak is jelentősége lehet, hogy Aphrodité kezelése után Apollón az, aki védelmező felhőréteg segítségével megakadályozza Hektór testének bomlását (Ψ 188–91). A hellenisztikus költő korrigálja ezt a helyet, amennyiben a két isten együttműködése helyett a himnusz témájának megfelelően egyedül Apollónt állítja a középpontba mint az ambróziás oldat birtokosát.⁹ Végül egy második homé-

³ Így például Aphrodité arra használja, hogy megvédje Hektór testét a pusztulástól (Ψ 186 sk.), ahogy Déméter is, aki a csecsemő Démophónt igyekszik halhatatlanná tenni (*h. Dem.* 237 ~ 242). Lásd még Pind. *P.* 9, 63 (a Hórák és Gaia halhatatlansággal ruházzák fel Aristaiost).

⁴ Az *ἀμβροσίη* terminus Kallimachosnál a töredékes életműről való hiányos tudásunk alapján mindössze egyszer (*Aet. fr.* 93. 2) fordul elő (a *νέκταρ* társaságában), akkor is bizonytalan szövegösszefüggésben (az édesség mindenestre nagy valószínűséggel a fogalom része itt is). A *πανάκεια* szintén ritka, főként nem fikciós műfajokban feltűnő szó (Kallimachos ezen kívül csak a *πανακίης* melléknévi formát használja [*ep.* 46. 4]). Az elixírt már az antikvitásban különféleképpen azonosították (lásd LSJ s. v. *πανακίης*). Kallimachos eredeti módon szól hozzá e vitához, amennyiben pusztán homérosi helyekre utalva a *πανάκεια* szót az *ἀμβροσία*-val hozza összefüggésbe. Ebben támogathatták azok a források, melyek az ambrózia orvosságként való felhasználásáról tesznek említést (Bion *fr.* 1, 3 f. [Apollón megpróbálja Hyakinthost meggyógyítani]). Vergilius azon túl, hogy szintén Hom. Ψ 185–187 lebegett a szeme előtt, feltehetőleg elérte Kallimachos allúzióját, amikor önmaga is összekapcsolta a panaceát és az ambróziát (*Aen.* 12, 418 sk.: [Venus, aki Aeneasnak gyógyító fürdővizet készít keverni] *spargit ... salubris ambrosiae sucos et odoriferam panaceam*).

⁵ A költői etimológiához vö. *Williams*: i. m. (1. jegyz.) 44 ad loc. Az *ἀκήριος* Homérosnál (μ 98, ψ 328 és *h. Merc.* 530) ’sértetlen’ jelentésben áll (jóllehet sohasem az ambróziával összefüggésben), Kallimachosnál ez az egyedüli ismert előfordulása (a hellenisztikus irodalomban még *Nik. ther.* 190 és *Ap. Rhod.* 3. 466). Az etimológiai játékon kívül a szóválasztás oka a homonímiából eredő kétértelműség is lehetett (a *κήρ*-ből származó *ἀκήριος* [’szív nélküli’] jelentése ’élettelen’ vagy ’gyáva’). Kallimachosnak sikerült félrevezetni olvasóközönségét (vö. a szó jelentésével kapcsolatban bizonytalan scholiastát [Pfeiffer 1953 II 50 ad loc.]).

⁶ *Williams*: i. m. (1. jegyz.) 43 ad loc. csupán idézi a helyet, nem kommentálja. Egy másik passzus, ahol *ἔλαιον* és *ἀμβροσία* keverednek, Héra szépítkezése kapcsán olvasható (Ξ 171 sk.). Kallimachosnak ez is a fejében járhatott, mivel Homérosnál a *λίπ*-tő adverbális alakja is megjelenik (*ἀλείψατο δὲ λίπ’ ἔλαιον / ἄμβροσιον ἔδανον* ...), ami az *ἔλαια* ~ *λίπος* fordulatot eredményezte a hellenisztikus költő szövegében.

⁷ Mint Hestia esetében (Hom. *h.* 24. 3).

⁸ A jellegzetes kallimachosi *correctió*hoz *Williams*: i. m. (1. jegyz.), 43 ad loc.

⁹ Apollón kapcsolata az ambróziával Theognis egy helyére is emlékeztet (1. 8 sk.: *πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλος ἀπειρεσίη / ὄδμηξ ἀμβροσίης*), jóllehet itt az illat az isten születését kíséri, és nem közvetlenül a testéből származik.

rosi hely (A 529 sk.) is közrejátszhatott a kallimachosi passzus létrejöttében, ahol Zeus hajkoronája csörög ambróziától (ἀμβρόσιαι ... χαίται), ahogy Apollóné πανάκεια-tól.¹⁰ Mindkét allúzió erőteljesen támogatja a πανάκεια és ambrózia azonosítását.

Hasonló következtetésre jutunk, ha Kallimachos *Zeus-himnuszának* egy részletére tekintünk (*h.* 1, 50 sk.: γέντο γὰρ ἔξαπιναῖα Πανακρίδος ἔργα μελίσσης / Ἴδαίοις ἐν ὄρεσσι, τὰ τε κλείουσι Πάνακρα),¹¹ amelynek kapcsolatát az *Apollón-himnusszal* a Πανακρίδος ~ πανάκειαν fonetikai egybecsengés is megerősíti.¹² Ennek a kapocsnak megfelelően a πανάκεια további jelentésárnyalattal gazdagodik, ez pedig a „méz”, ami a *Zeus-himnusz* idézett sorainak központi témája. Ez nem véletlen, hiszen a méz, a nektár és az ambrózia funkcionális egységet alkotnak. Mindhárom anyag többek között az isteni csecsemők tápanyaga, ahogy azt az első himnusz kontextusa is világossá teszi (*h.* 1, 49–51: Zeus első diétája).¹³ Ugyanakkor fontos azt is kiemelni, hogy a méz a *Zeus-himnuszban* a királyságot is jelképezi, főként mivel Kallimachos Zeust θεῶν ἑσσηνα-nak nevezi (66), ahol az ἑσσην konkrét értelemben a méhek királyát, metaforikusan a földi királyt jelenti.¹⁴ Mivel Zeus és a Király (II. Ptolemaios) egyértelmű párhuzamban állnak a költeményben,¹⁵ a „méh/méz” motívuma egyaránt vonatkozik Zeusra és Ptolemaiosra.¹⁶

Ha ez a megfelelés a *Zeus-* és *Apollón-himnusz* között fennáll, azt a feltételezést fogalmazhatjuk meg, hogy a második himnuszra ugyanúgy jellemző az isteni és uralkodói hatalom egybejárása. Ebben az esetben a jó uralkodó alakja is felsejlik Apol-

¹⁰ Az ambróziától áztatott haj a vitalitás vagy éppen a halhatatlanság lakhelye. Vö. *P. Thieme*: Ambrosia. In: *Indogermanische Dichtersprache*. Ed. *R. Schmitt*. Darmstadt 1968. 113–132.

¹¹ Ha A 529 sk. (Zeus haja) valóban ott rezonál a kallimachosi hely mögött, úgy ez útjelzőként szolgál, ami a *Zeus-himnusz* irányába mutat további allúziókért.

¹² Ehhez azzal az előfeltevéssel élek, hogy a kallimachosi himnuszok gondosan szerkesztett költői könyvet alkotnak, melyet belső utalások sűrű szöveve hálóz át. Az erre vonatkozó bőséges irodalomból csak *N. Krevans*: *The Poet as Editor. Callimachus, Virgil, Horace, Propertius and the Development of the Poetic Book*. (Diss. Princeton 1984) munkáját idézem.

¹³ Vö. *Hom. h. Ap.* 124 (Themis Apollónt nektárral és ambróziával táplálja), *Pind. P.* 9, 63 (ugyanaz a tápanyag Aristaos esetében) és *Ap. Rhod.* 4, 1136 (Dionysos ajkát Makris nedvesíti be). Vö. még *W. H. Roscher* s. v. Ambrosia und Nektar. *LGRM* 1 (1884) 280–283 (ambrózia és méz azonossága), valamint *H. Usener*: *Milch und Honig*. *RhM* 57 (1902) 178 sk.

¹⁴ *Ld. Σ ad loc.* (Pfeiffer 1953 II 45): ἑσσην κυρίως ὁ βασιλεὺς μελισσῶν, νῦν δὲ ὁ τῶν ἀνδρῶν (hasonlóan *EM* 383, 30). Vö. még *A. B. Cook*: *The Bee in Greek Mythology*. *JHS* 15 (1895) 12 sk., *W. Robert-Tornow*: *De apium mellisque apud veteres significatione et symbolica et mythologica*. Berlin 1893. 34–39 and *S. A. Stephens*: *Seeing Double. Intercultural Poetics in Ptolemaic Alexandria*. Berkeley – Los Angeles 2003. 1–5, 107 sk. (a méh mint a király szimbóluma az egyiptomi kultúrkörben és továbbélése az európai történelemben). *G. R. McLennan*: *Callimachus. Hymn to Zeus. Introduction and Commentary*. Roma 1977. 103 ad 66 megjegyzi az ἔργα μελίσσης (50) és az ἔργα δὲ χειρῶν (66) sorzárlatok egybecsengését, ami a két szakaszt összefűzi, és erősíti a kapcsolatot méh és uralkodó között.

¹⁵ A király explicit dicsérete az epilógus előtt áll (85–90). Nem foglalok állást abban a rendkívül sokat hánytorgatott kérdésben, hogy vajon a hatalmi szférákat megkérdőjelezhetetlen felsőbbrendűsége révén kijelölő Zeus (58–64) megfeleltethető-e Ptolemaios Philadelphosnak. Függetlenül a király kilététől a történelmi vonatkozás érvényes marad. Vö. *J. J. Clauss*: *Lies and Allusions: The Addressee and Date of Callimachus' Hymn to Zeus*. *ClAnt* 5 (1986) 155–170.

¹⁶ Így Lykophrón híres anagrammája Ptolemaios nevére (*fr.* 531 SH: ἀπὸ μέλιτος) az eddiginél mélyebb jelentést nyer (a méz mint a király szimbóluma).

lón mögött,¹⁷ és a csöpögő panacea/ambrózia az isteni királyság szimbólumává lép elő. Ezt a politikai olvasatot támogatja az is, hogy Apollón szóban forgó hatásköre a városi szférában (ἄστυ) mutatkozik meg. Később az isten explicit módon kapcsolódik össze mint ἄναξ (90: „király”/ „isten”/ „oltalmazó”) a Battiadák és Kyréné történetével (65–96). A jó uralkodó képzetköre, aki országára virágzást és gyarapodást hoz, igen ősi (*sacral kingship*), és Homéros egyik rendhagyó epikus hasonlatában lép be a görög irodalom történetébe (τ 109–114: Pénelopé mint jó király).¹⁸ A himnuszban szereplő motívum azonban ennél jóval konkrétabb, és pontos párhuzamai vannak. A nektár-, avagy ambróziaszerű szekréciós termék félreérthetetlenül politikai kontextusban tűnik fel Poseidippos egyik epigrammájában (*ep.* 36 A–B = VI 10–17 B–G). Itt az „édes izzadság” (3: γλυκὺν ἰδρῶ) II. Arsinoé attribútumaként jelenik meg álomkép keretében.¹⁹ Az édes, tehát méz- vagy ambróziajellegű izzadság természetesen nem fiziológiai jelenség, hiszen ez nemkívánatos naturalizmus volna. Ellenkezőleg, tartalma merőben szimbolikus és a királynő isteni természetét fejezi ki, aki a vers kontextusában feltehetőleg valamilyen erényét és bátorságát próbára tevő háborús háttér előtt jelenik meg.

Az isteni-királyi szekréciós termék figyelemre méltó utóélettel rendelkezik, amelyből mindössze két esetet emelnék ki, melyek elkerülték a Kallimachosszal és Poseidipposzal foglalkozó kutatás figyelmét: az első Ianus Pannonius, aki I. Szent László emlékét is megidézi *Búcsú Váradtól* című elégiájának epilógusában, hogy oltalmat kérjen tőle utazásához: *At tu, qui rutilus eques sub armis / Dextra belligeram levas securim, / Cuius splendida marmorum columnis / Sudarunt liquidum sepulchra nectar, /*

¹⁷ A második himnusz explicit politikai állásfoglalásához sem fér kétség (vö. 26 és Σ ad loc. [Pfeiffer 1953 II 50]).

¹⁸ A gyógyító erejű király motívuma is ehhez a motívumkörhöz tartozik. A gyógyítás metaforikus képességét tulajdonítja Pindaros (*P.* 4, 270 sk.) IV. Arkesilasnak, Kyréné királyának, akit ἰατῆρ-nek nevez, és Apollónnal kapcsol össze (Παιάν τέ σοι τιμῆ φάος). Vö. *J. Duchemin: Mission sociale et pouvoir magiques du poète comparés a ceux du roi dans le lyrisme de Pindare.* In: *Studies in the History of Religions. Supplements to 'Numen' IV: The Sacral Kingship.* Leiden 1959. 387 sk.

¹⁹ *S. Stephens: Battle of the Books.* In: *The New Posidippus. A Hellenistic Poetry Book.* Ed. *K. Gutzwiller.* Oxford 2005. 239 a Nagy Sándor testéből párolgó illattal (εὐωδία) von párhuzamot (Plut. *Alex.* 4, 4–7 „tudományos” magyarázattal). Posidippo di Pella: Epigrammi (P.Mil.Vogl. VIII 309). Eds. *G. Bastianini – C. Gallazzi.* Milano 2001. 151 ad 12 sk. Athéné alakját idézik, aki háborús időkből a kyzikosiak segítségére siet (Plut. *Luc.* 10, 4). Theokritosnál (15, 106–8) Kypris az, aki ambróziás „infúzióval” teszi halhatatlanná I. Berenikét, Ptolemaios Sótér hitvesét és II. Arsinoé anyját. Itt azonban a homérosi előképnek megfelelően (T 352–354: Athéné nektárt és ambróziát csepegtet [στᾶξ] Achilles keblébe) a szóban forgó szubsztancia kívülről jut a testbe (108: ἀμφοσίαν ἐς στήθος ἀποστάξασα γυναικός), míg az *Apollón-himnusz*ban szekréciós terméként belülről származik. Mindazonáltal az istenség (Aphrodité) és a királynő (Bereniké) szintagmatikus viszonya megfelel az istenség (Apollón) és a király (Ptolemaios) paradigmaticus viszonyának. Vö. még Theokr. 17, 36 sk.: τῆ [I. Bereniké] μὲν Κύπρον ἔχοισα Διώνας πότνια κόουρα / κόλπον ἐς εὐώδη ραδινὰς ἐσεμάξατο χεῖρας. A kép esetleges kapcsolatához az egyiptomi balzsamozási gyakorlattal vö. *Stephens: i. m.* (14. jegyz.) 153. A theokritosihoz hasonló jelenet (egy orvos avatása Asklépios által) olvasható Krinagoras egyik epigrammájában (AG 16, 273), ahol az isten panaceától csöpögő kezét dörzsöli a doktor keblébe (1–3: Αὐτός σοι Φοῖβοιο πάς λαθικηδέα τέχνης / ἰδομοσύνην, *πανάκη χεῖρα λιπηνάμενος,* / Πρηξαγόρη, *στέρνοις ἐνεμάξατο*). Vö. még Kall. *Aet. fr.* 7. 11–4 (23. jegyzettel alant). Ezen szöveghelyekhez némileg más szemszögből lásd *R. Hunter: Theocritus. Encomium of Ptolemy Philadelphus, Text and Translation with Introduction and Commentary.* Berkeley – Los Angeles – London 2003. 128 ad Theocr. 17, 36 sk.

nostrum rite favens iter secunda (37–41).²⁰ Hasonló motívumok övezik a legendás király alakját Arany János *Szent László. Legenda* című balladájában, mely a tatárok ellen vívott győzelmes csata emlékét eleveníti fel, melyben maga Szent László is küzdött, és testét szarkofágjában három nappal az esemény után átizzadva találták meg. Szent királyság, háborús éretnyek és mindennek fizikai jegyei (édes izzadság/nektár/ambrózia)²¹ a hajban vagy a testen): ezek azok az elemek, melyek Poseidippus epigrammájában és – eltekintve a harci vonatkozástól – Kallimachos *Apollón-himnuszában* is előfordulnak.²²

Hovatovább ezek a párhuzamok pusztán adalékok a fő érvehhez, melyet egyedül a homérosi allúziók és a hellenisztikus epigramma alapján is tarthatónak vélünk. Lényege a következőképpen foglalható össze: az isten hajáról csöpögő *πανάκεια*/ambrózia nem csupán látható jele az istenségnek, mely áldásait a városokra ontja, hanem szimbolikus kifejeződése a királyi méltóságnak, mely a királyok isteni természetét bizonyítja.²³

ADORJÁNI ZSOLT
PPKE BTK
Klasszika-filológia Tanszék
adorjanizs@gmail.com

²⁰ A kritikai kiadás: Iani Pannonii opera quae manserunt omnia, I: Epigrammata, 1: Textus. Szerk. Mayer Gy. – *Török L.* Budapest 2006. 194–196 (ep. 321). A vershez szóló kommentár: *Török L.*: Ianus-arcok. Összegyűjtött tanulmányok, recenziók, fordítások és kommentárok. Budapest 2008. 196–203.

²¹ Vergiliusnál a *liquido ... nectare* (georg. 4, 164) és a *sudabunt* (ecl. 4, 30) fordulatok a mézzel állnak összefüggésben, így a harmadik édes anyag Ianusnál is megjelenik. Sőt mi több, László király legendáriumban ismeretes egy olajsoda is (lásd a kritikai apparatust ad ep. 321, 40 In: Mayer – *Török*: i. m. [20. jegyz.] 196).

²² A László alakját övező legendás hagyomány eredhet egyfelől a szentéletrajzokból, ahol a θεῖος ἀνήρ il-latot bocsát ki magából (így *Török*: i. m. [20. jegyz.] 202) – ez a motívum maga is igen ősi, és egészen Homérosig nyúlik vissza, ahol az illataradat az isten epiphániájának része (pl. Hom. *h. Dem.* 277 sk. és Verg. *Aen.* 1, 403 sk.) –, másfelől közvetett módon kapcsolatban állhat az isteni királyság antik eredetű szimbólumaival. Dönteni a két eredet között szinte képtelenség, már csak azért is, mert a vizsgált elem akár mindkét hatás együttes eredője is lehet, vagyis lehet akár mindkét állítás igaz. Céloom itt csak az utóbbi lehetőségre felhívni a figyelmet.

²³ A királyság isteni természetének antik gondolatához vö. *Adorjáni Zs.*: Der Gott und der König. Bemerkungen zu Pindar, Kallimachos, Cicero und den Neupythagoreern Ekphantos und Diotogenes. Hermes 2019 (megjelenés előtt). Érdemes kiemelni, hogy az ἀποστάζειν ige az *Artemis-himnuszban* Zeus villámára vonatkozik, melynél Artemis meggyújtja a fáklyáját (117 sk: φάεος δ' ἐνέηκας ἀυτιῆν / ἀσβέστου, τό ῥα πατρὸς ἀποστάζουσι κεραυνοί). Apja előjogaival felruházva az istennő azért látogatja az urbánus szférát, hogy az igazságtalan város lakóit büntetéssel sújtsa (124: χαλεπὴν ἐμμάζειν ὀργήν [itt a metaforikus kifejezés szintén cseppfolyós anyaggal függ össze]), vagy hogy áldásosztó tekintetével az igazságos közösséget oltalmazza (122–135). Egyik *Aitia*-töredékben (fr. 7, 11–14) olaj csöpög a parosi Charisok kezéről, melyet azok Kallimachos elégiáiba törölnek (13: ἐνψήσασθε), ami erőteljes metapoétikus tartalommal bír (a költészet halhatatlansága). Vö. még Hor. *ars* 331 sk.: *carmina ... linenda cedro* (el nem múló költemények, miközben a cédrusolajjal kezelt papiruszlapok technológiája metaforikusan az íráshordozón megjelenő irodalomra vonatkozik). II. Bereniké illóolajai, melyek házassága következményei (*Aet. fr.* 110, 75–78), szintén másodlagos politikai üzenetet hordozhatnak, hiszen a hercegnő házassága nem választható el dinasztikus felemelkedésétől, így az illat mindkét eseményt kifejezheti (vö. Kall. *ep.* 51. 2 [Bereniké mint negyedik, μύρον-tól áztatott Charis]). Vö. *Stephens*: i. m. (14. jegyz.) 154 sk. és (főként az olaj és a parfüm ellentétéről) *H. Herter*: Die Haaröle der Berenike. In: Kallimachos. Hrsg. A. D. *Skiadas*. Darmstadt 1975. 186–206 (= lásd: Kleine Schriften. Hrsg. E. Vogt. München 1975. 417–432). Ha az illatnak itt is van némi politikai felhangja, úgy hasonló mondható el Hypsipyle ambróziától illatozó köpenyegéről (Ap. *Rhod.* 4, 430–434). Mivel a parfüm Dionysos naxosi szerelmes éjszakájára megy vissza, akinek szerepe az uralkodói ideológiában ismeretes, valószínűsíthető, hogy a Ptolemaios-ház házassági politikájára tett rejtett utalás is kiolvasható a szövegből.